

ВПЛИВ АНТРОПОГЕННИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ БІОТИ РІЧКИ УЖ

Ecological state of the Oh River was studied. Anthropogenic factors influencing biota of the river were identified. The nature of changes in structural organisation of groups of organisms was clarified.

На сучасному етапі розвитку людського суспільства антропогенна діяльність спричиняє забруднення різних компонентів біосфери, що негативно відображається на біорізноманітті наземних та водних екосистем. В результаті антропогенного навантаження у біогеоценозах відбуваються як якісні, так і кількісні зміни структурної організації угруповань організмів, які проявляються не тільки в неоднорідності їх рівня розвитку, але і в порушенні співвідношення видів, формуванні нових біотичних комплексів. Врахування змін структури природних угруповань організмів є важливою складовою біомоніторингових досліджень.

Метою нашого дослідження було вивчення впливу антропогенних чинників на формування біоти річки Уж. Об'єктом дослідження слугувала р.Уж в межах сіл Рясне та Кам'янка Ємільчинського району. Дослідження проводили протягом 2010-2013 рр. Характеристику біоти подано на основі власних досліджень, а також опитувань місцевих жителів

Річка Уж протікає у межах Житомирської та Київської областей і має 79 приток різних порядків. Вона є правою притокою Прип'яті, яка впадає у Київське водосховище. Екологічний стан р.Уж в значній мірі залежить від антропогенних чинників: у її русло потрапляють стічні води промислових підприємств та сільськогосподарських угідь, прибережні смуги захламлені звалищами побутових та будівельних відходів, технічний стан діючих очисних споруд незадовільний. За даними обласного управління водних ресурсів за рівнем забрудненості поверхневих вод р. Уж відноситься до 2-го класу – „слабо забруднена”, коефіцієнт забрудненості якої становить 2,2, тобто якість води у 2,2 рази гірша нормативного значення.

Прикладом наслідку антропогенного впливу на склад біоти річки є зникнення популяції річкового раку (*Astacus astacus*), яка раніше була достатньо чисельною. Зменшення чисельності цього гідробіонта в р.Уж було відмічено у період розвитку льонарства, коли інтенсивно використовувався пестицид ДДТ. Надходження даного хімікату у річкову воду спричинювалось насамперед вимочуванням у ній льону, обробленого ДДТ. Проте, з часом популяції *A. astacus* вдалося самовідновитися. Але, забруднення річки 300 літрами аміачної води, що надійшли внаслідок аварії у 1996 році, спричинило масову загибель річкового раку, популяцію якого неможливо було відновити навіть стараннями місцевих ентузіастів, які переселяли раків в річку з навколишніх водойм.

Недбала людська діяльність спричинила зникнення популяції сомів (*Silurus*) в р.Уж, останній екземпляр якого було виловлено в 1954 р. Головними причинами цього можна назвати спорудження гідротехнічних споруд та меліорацію, які призвели до зміни русла, його обміління та утворення великих піщаних мілин. Греблі, які були споруджені по всьому руслу річки, стали перепорою для переміщення сомів. Меліоративні заходи призвели до осушення боліт та струмків, внаслідок чого р.Уж втратила притік води. Як результат таких видів діяльності – позбавлення гідробіонтів місць нересту і живлення.

В р.Уж відмічено суттєве зменшення популяції миня річкового (*Lota lota*), що спричинене рядом причин. Насамперед - це браконьєрство, яке завдало значної шкоди цій

рибі. Також негативними чинниками є обміління річки та її забруднення. Оскільки минь річковий досить вибагливий до якості води, то при найменшому забрудненні він швидко зникає з водойми.

Малочисельними в річці стали й інші види риб, які раніше зустрічалися у великій кількості. Це мінога українська (*Eudontomyzon mariae*), карась золотий (*Carassius carassius*), бистрянкa звичайна (*Alburnoides bipunctatus*), краснопiрка (*Scardinius erythrophthalmus*), пiчкур звичайний (*Gobio gobio*), йорж (*Gymnocephalus cernuus*), головень (*Leuciscus cephalus*).

Проте, на фоні зменшення чисельності значної частини представників іхтіофауни в р.Уж відмічено появу агресивного виду далекосхідної фауни - ротану (*Perccottus glenii*). Ця невеличка риба, яка є всеїдною та витривалою до дефіциту кисню, успішно акліматизувалася у річковій воді. Проте, на фоні збільшення своєї чисельності, вона призвела до збіднення інших видів гідрофауни.

Таким чином, антропогенна діяльність призводить до зміни у структурі природних угруповань організмів, що проявляється у зменшенні чисельності або зникненні типових видів та інтенсивному розвитку інвазійних видів.